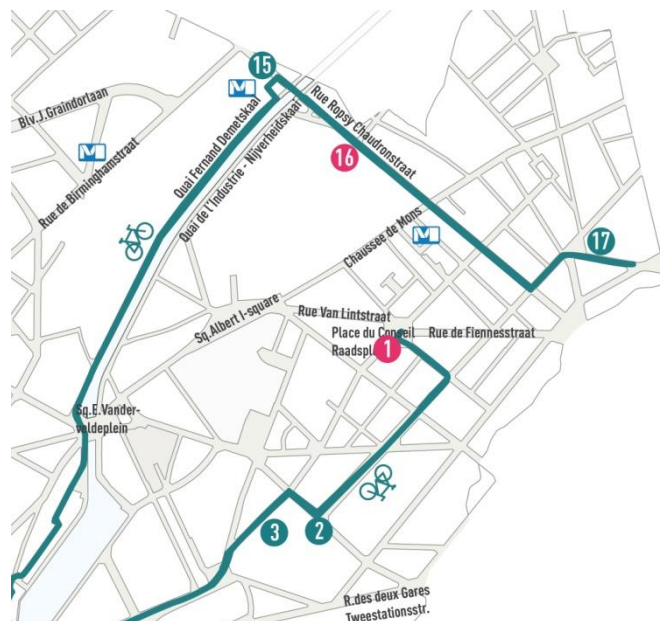

Gemeentehuis van **ANDERLECHT**
Raadsplein, architect J.J. Van YSENDYCK, 1875-1879

Dossier voor de leerkracht

Het gemeentehuis van Anderlecht, dat tussen 1875 en 1879 werd gebouwd, was het belangrijkste gebouw van het toen nog industriële Kuregem. De architect, die eveneens de gemeentehuizen van Schaarbeek en Jette ontwierp, koos resoluut voor de stilistische taal van de neo-Vlaamse-renaissance en de noordelijke barok. Typisch zijn de polychrome materialen en het belfort. Het interieur, dat versierd is met schilderijen van Charles Albert, is al evenzeer een bezoekje waard, met name voor zijn glas-inloodramen en de staatsievertrokken op de eerste verdieping.

Inhoud

- Antwoorden op de vragen voor de leerlingen (in het blauw).
- Bijkomende uitleg die u aan de leerlingen kan geven (in blauwe kaders). Uiteraard bent u vrij om de informatie eruit te pikken die u het meest relevant lijkt voor de leerlingen. Het belangrijkste is dat de leerlingen hun omgeving leren observeren.
- Bijkomende oefeningen voor in de klas, na de wandeling.

Praktisch

- Materiaal: stiften, kleurpotloden of markeerstiften.
- De leerlingen werken in groepjes, max. 4 leerlingen per groep.
- Bereken uw reisweg op google maps of op www.mivb.be

Over hetzelfde thema

- Het Vredegerecht, een gebouw uit dezelfde periode en in dezelfde stijl, gelegen in het historisch centrum van Anderlecht.
⇒ Wandeling nr. 2, halte 9-10
- Een burgerhuis, veelzeggend voor de verstedelijking van Kuregem
⇒ Wandeling nr. 1, halte 3

Situering

Het gehucht Kuregem werd in de loop van de 19de eeuw geïndustrialiseerd als gevolg van de nabijheid van Brussel en zijn markten, de aanwezigheid van de Zenne (waarvan het water onder meer werd gebruikt in de sector van de ververij), de aansluiting op verkeersassen (kanaal, spoorweg, Bergenssteenweg) en de meerwaarde van een landschap dat nog niet was volgebouwd.

Dit oude gehucht verstedelijkte in de tweede helft van de 19de eeuw. Er werden brede lanen getrokken met langs weerskanten burgerhuizen. Terwijl bleef het historische centrum van Anderlecht zijn dorps karakter behouden: kronkelstraten die afbogen rond de kerk. Dit is de reden waarom men verkoos om het nieuwe gemeentehuis in 1875 niet in het slapende dorp te bouwen, maar wel in Kuregem dat volop in ontwikkeling was.

Een tiental jaar later werd een ander officieel gebouw, het Vredegerecht, toch in het centrum van Anderlecht opgericht, na een petitie van bewoners die zich benadeeld voelden door alle projecten die in Kuregem doorgingen.

Meer lesmateriaal:

<https://www.erfgoedklassen.brussels/lesmateriaal/anderlecht-a-la-carte/>

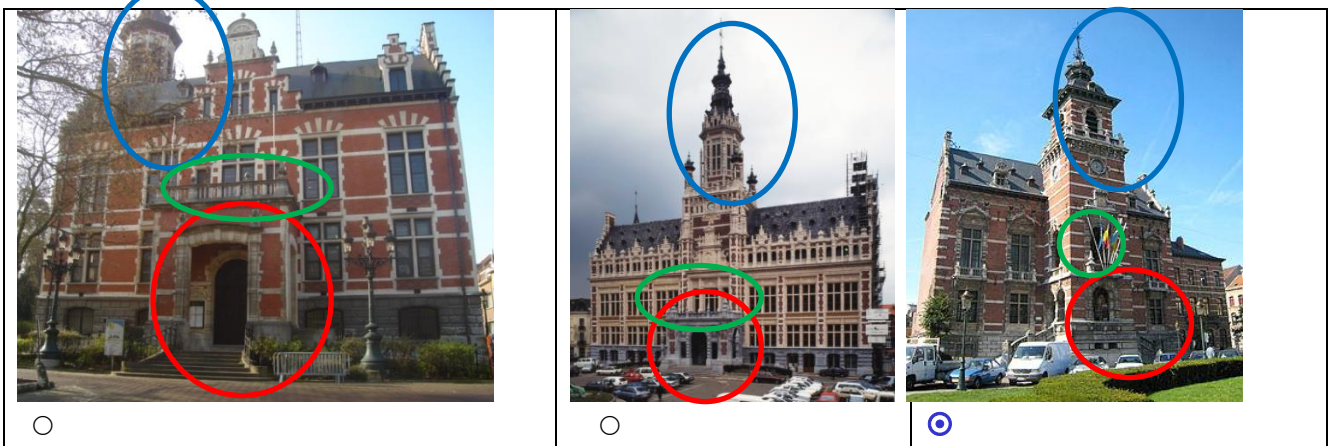
OEFENING 1: EEN SYMBOLISCHE ARCHITECTUUR

Start de opdracht in het midden van het plein, zodat u zicht hebt op de hele voorgevel van het gemeentehuis.

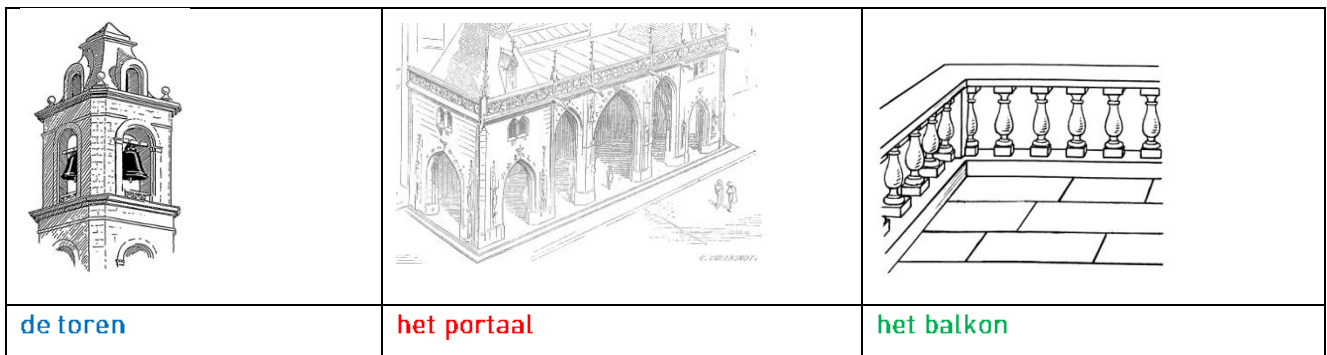
1. Dit gebouw onderscheidt zich van de andere rond het plein. Geef twee verschillen.

- 1) ...Het is een **alleenstaand** gebouw....
- 2) ...Het is **groter** dan de andere....

2. Hieronder zie je drie gemeentehuizen die door **dezelfde** architect werden gebouwd. Welk is dat van Anderlecht? **Kruis** het juiste bolletje aan onder de foto.

3. Deze gebouwen lijken op elkaar. **Omcirkel** op de drie foto's de elementen die je hieronder getekend ziet.

4. Deze architecturale elementen (toren, portaal en balkon) hebben een **symbolische waarde**. Ze onderscheiden het gemeentehuis van de andere gebouwen. **Schrijf** de naam van elk element naast de juiste tekstballon.

Ik benadruk de **ingang** van het gebouw. Ik vergemakkelijk ook de ontmoeting tussen mensen door ze te beschermen tegen de regen.

...het portaal...

Ik val op in de stad, want men ziet me van ver. Ik ben een concurrent van de kerktoren.

...het balkon...

Ik ben de plaats waar de overheid vroeger het volk toesprak. Ik bevind me dikwijls boven de ingang. Je moet naar omhoog kijken om me te zien.

...de toren...

5. Vind dit detail terug op de gevel.

- **Noteer** wat erop staat: ...Anderlecht...
- Op de gevel vind je nog zes andere opschriften van hetzelfde type. **Noteer** ze.
...Aa – Kuregem – Neerpede – Broeck – Bistebroeck – Veeweide...

Deze opschriften bevinden zich onder de balkons en op de zijkanten van de toren.

6. **Wie** is de architect van het gemeentehuis? Je vindt zijn naam gegraveerd in de muur van de gevel onder het portaal. **Noteer** hem: ...J[ules] J[acques] Van Ysendyck...

Om de naam te vinden moet u dicht bij het gebouw gaan staan. De handtekening bevindt zich op de stenen plint van het portaal (als u naar het portaal kijkt, dicht bij de trap aan de rechterzijde).

Besluit

De toren die doet denken aan een belfort, het portaal en het balkon van het gemeentehuis benadrukken het symbolische belang van het gebouw. Ze hebben geen andere functie dan het gemeentebestuur te "vertegenwoordigen".

In de Middeleeuwen streefden de steden ernaar om zich te bevrijden van de autoriteit van de vorst. Dit gebeurde onder meer op juridisch vlak door een eigen rechtspraak op te eisen. Maar ook door belforttorens te bouwen waarin de vrijheidcharters van de stad werden bewaard. De belforttoren, symbool van de gemeentelijke macht, rivaliseerde met die van de donjon, symbool van de heerlijke macht, en de klokkentoren van de kerk, symbool van de geestelijke macht. Het belfort deed eventueel nog dienst als raadzaal, gerechtzaal, schatkamer, of soms als gevangenis. De toren van het gemeentehuis van Anderlecht inspireert zich op dit idee.

In de 19de eeuw werd deze symboliek gerecupereerd. Op nauwelijks één generatie tijd evolueerden de Brusselse randgemeenten van boerendorpjes tot welvarende, zelfbewuste voorsteden. De 19de eeuw bracht zelfstandigheid tegenover de vroegere moederstad Brussel. Deze nieuwe status vroeg om representatieve gebouwen. Dit resulteerde in gemeentehuizen met ongekende afmetingen en symbolische allusies, zoals de belforttoren. Dat van Sint-Gillis, Jette, Schaarbeek, maar bijvoorbeeld ook Anderlecht horen in het rijtje thuis. Deze gebouwen weerspiegelden niet alleen de fierheid van de inwoners. Ze waren voor de gemeente tevens een middel om hun autonomie te beklemtonen ten aanzien van de annexatiezucht van Brussel-Stad.

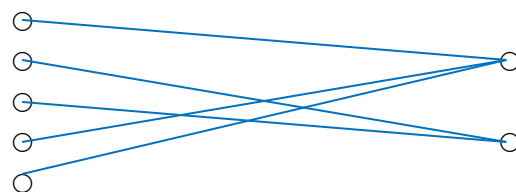
OEFENING 2 : EEN ARCHITECTUUR GEÏNSPIREERD OP HET VERLEDEN

Neem voor deze oefening opnieuw wat afstand en keer terug naar het plein.

1. **Observeer** de muren van het gemeentehuis.

- Welke kleuren zie je? Vul hieronder de eerste kolom in.
- Welke materialen werden er gebruikt? Verbind elke kleur met een materiaal.

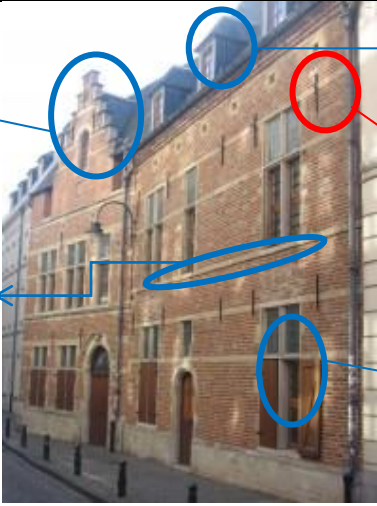
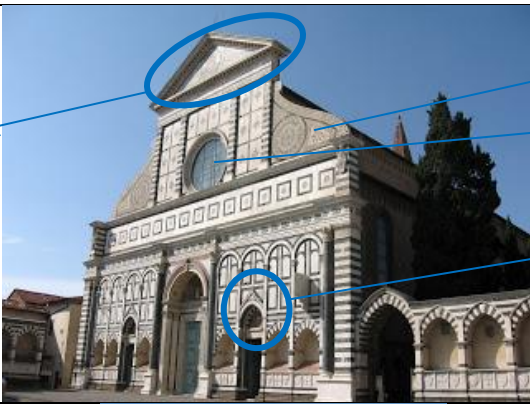

kleuren
- ...grijs...
- ...zwart...
- ...rood...
- ...wit...
- ...geel...

materialen
steen
baksteen

2. **Omcirkel** op onderstaande foto's alle elementen die je terugvindt op de gevel. Om je te helpen hebben we al één element aangeduid.

	<p>dakkapel</p> <p>anker</p> <p>kruisvenster</p>	<p>1. Architectuur van de late Middeleeuwen tot de 17de eeuw (in onze streken)</p> <p>huis, Brussel-Stad, 16de eeuw</p>
	<p>voluut</p> <p>oculus</p> <p>rond-boog</p>	<p>2. Architectuur van de Italiaanse Renaissance</p> <p>Santa Maria Novella, Firenze, Italië, 15de eeuw</p>
		<p>3. Architectuur van de barok</p> <p>Belfort van het stadhuis van Binche, klokkentoren uit de 17de eeuw</p>

3. Op welk type architectuur is het gemeentehuis geïnspireerd? **Noteer** de juiste nummers uit vorige tabel: ...1 – 2 – 3...

4. De architect inspireerde zich op het verleden, maar wanneer heeft hij dit gebouw ontworpen? Ga de trappen naar boven. In het portaal vind je een datum boven de deur. **Noteer** het juiste jaar: ...1878 ...
Kruis nu de juiste eeuw aan:

- 16de eeuw
  17de eeuw
  18de eeuw
  19de eeuw

5. Een beetje oud Nederlands! De gemeenteraad hield wel van wat humor in die tijd. Wat willen deze woorden zeggen? Je vindt ze op het plafond van het portaal. **Vervolledig** eerst de zin en **kruis** dan het juiste antwoord aan.

6.

7.

"Het is een ...aangenaeme... saeck en dient de mensen tot vermaeck
Te zien hoe wint en hagel slaet wanneer men in het drooge staet"

- Het is een aangename zaak en ze dient voor het plezier van de mensen namelijk om te zien hoe de wind en de hagel slaan, terwijl wij hier in het droge staan.
- Het is een onaangename zaak en ze dient om de mensen te ontmoedigen namelijk om te zien hoe de wind en de hagel slaan, terwijl we er midden in staan.
- Het is een verwaarloosbare zaak en ze dient om de mensen dom te houden namelijk om te zien hoe de wind en de hagel slaan, terwijl wij hier in het droge staan.

Besluit

Het gemeentehuis van Anderlecht dateert van 1878. Zijn architectuur inspireert zich op verschillende stijlen uit het verleden.

Van de late middeleeuwen tot de 17de eeuw is het in onze gewesten typisch dat de architectuur lokale, middeleeuwse stijlelementen vermengt met invloeden uit de Italiaanse renaissance. Daarom hebben uw leerlingen zowel middeleeuwse elementen kunnen onderscheiden (trapgevels, gebruik van steen en baksteen) als renaissance elementen (fronton). Dit soort architectuur dat half-middeleeuws, half-renaissance is, noemt men Vlaamse renaissance. In de peerspits van de toren kan u tevens de invloed uit de barok onderscheiden (17de eeuw).

In de tweede helft van de 19de eeuw bracht de architectuur hulde aan deze welvarende periode in onze streken. Daarom noemen we de architectuur van het gemeentehuis Vlaamse neorenaissance (neo = nieuw). Het symbolische belang van het gebruik van deze stijl was niet min. Het piepjonge België moest in de 19de eeuw zijn bestaan legitimeren en affirmeren. Middeleeuws patrimonium werd een dankbare troef. De ornamentiek werd gerecupereerd om zo het zelfbewustzijn van het land aan te wakkeren.

Aan deze karakteristieken moet men nog het gebruik en de schikking van verschillende materialen toevoegen. Op de gevel ontstaan op deze manier polychrome effecten, die op het einde van de 19de eeuw erg in de smaak vielen.

OEFENING 3: HET INTERIEUR

Zodra u binnen bent, gaan de oefeningen over de trappenhall en, indien mogelijk, over de raadzaal op de eerste verdieping. Voor een bezoek aan de raadzaal informeert u zich best vooraf over de toegankelijkheid. Dit kan per e-mail op volgend adres: info@anderlecht.irisnet.be.

A/ Anderlecht vroeger

1. **Ga naar boven.** In de trappenhall vind je twee kaarten. **Vervolledig** de zinnen door er telkens de juiste titel van de kaart bij te schrijven.
  - Ik toon het historische hart van de gemeente, rondom de Sint-Pieter-en-Guidokerk: ...[Anderlecht](#) ...
  - Ik toon de nieuwe wijk, gebouwd rond het Raadsplein en het gemeentehuis: ...[Kuregem](#)...

2. Op de kaart van Kuregem zie je in het oosten veel bebouwing. Je herkent dit aan de grijze rechthoekjes langs de straten.
- Vind het gemeentehuis terug.
  - Hoe zijn de straten rond het gemeentehuis?
    - Ze zijn nog niet bebouwd.
    - Ze zijn bebouwd.

Besluit

Sinds 1795 groepeerde de gemeente Anderlecht het historische dorp (Anderlecht) en meerdere gehuchten (Kuregem, Aa,...). De namen van deze gehuchten lees je op de gevel van het gemeentehuis.

Het historische hart groeide rond de Sint-Pieter-en-Guidokerk in het voormalige dorp van Anderlecht. In de loop van de 19de eeuw werd Kuregem meer en meer geïndustrialiseerd en verstedelijkt. De kaart toont duidelijk hoe de wijk in opbouw is: de straten zijn al getrokken maar wachten nog op de huizen. Het is in deze nieuwe burgerwijk dat men beslist om het gemeentehuis in te planten.

⇒ Extra oefening over dit thema, in bijlage (voor in de klas).

⇒ Meer informatie over dit onderwerp in de kadertekst van de wandelkaart, onder de titel *De erfenis van de industriële revolutie*.

⇒ Meer informatie over Kuregem in de kadertekst van de wandelkaart, onder de titel *Kuregem*.

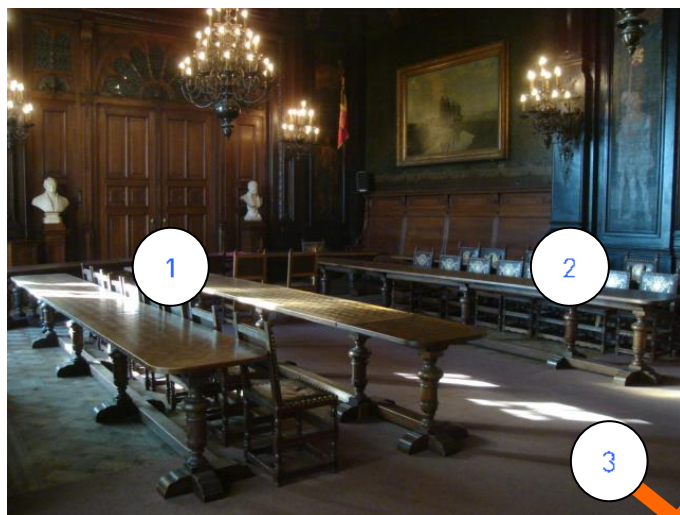
B/ Hoe werkt een gemeente?

1. Controleer of er niemand is in de raadzaal en ga dan naar binnen. Hier komen de gemeenteraadsleden, de schepenen en de burgemeester samen. Deze vergaderingen zijn openbaar. Dit betekent dat ook burgers welkom zijn om te komen luisteren. **Schrijf op de foto de nummers van de verschillende personen op hun juiste plaats. Wie zit waar, denk je?**

1. burgemeester + schepenen

2. gemeenteraadsleden

3. inwoners + journalisten

2. Welk gevelelement bevindt zich ter hoogte van de vensters van de raadzaal?

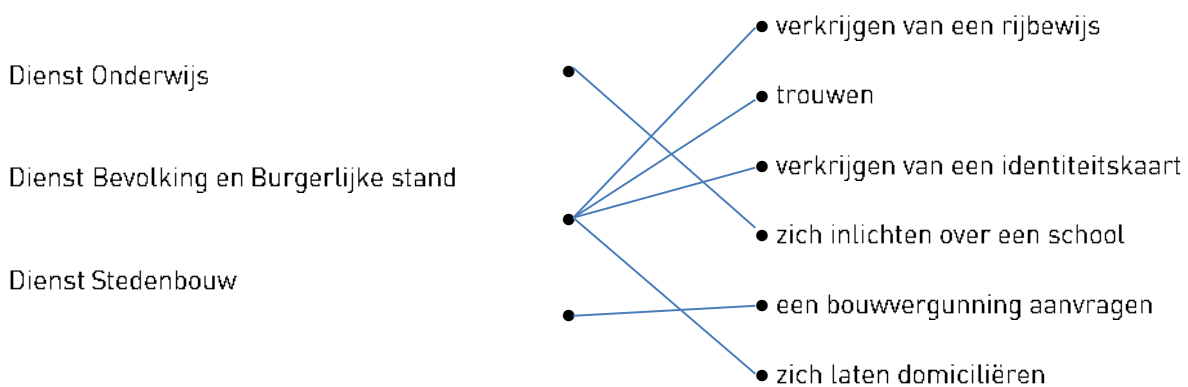
het portaal   de toren   het balkon

3. De raadzaal wordt links en rechts verlengd met twee andere rijk versierde zalen. Voor wie zijn ze bestemd? Stel de vraag in het kantoor van de griffier, aan de ingang van de raadzaal.

Het bureau van het college	onthaalt	...de burgemeester en de schepenen...
Het kabinet van de burgemeester	onthaalt	...de burgemeester (en de medewerkers die hij ontvangt)...

4. Elke gemeente levert verschillende diensten aan zijn inwoners. **Verbind** elke dienst met wat je er kan doen.

Besluit

De gemeente speelt een rol in alle levensfasen van een inwoner (geboorteakte, rijbewijs, huwelijk, enz.). De gemeenteraad is het eerste overheidsniveau dat de burgers vertegenwoordigt. De beslissingen die er worden genomen, beïnvloeden ons dagelijks leven. De gemeenteraad bestaat uit gemeenteraadsleden afkomstig uit de meerderheid en de oppositie. Uit de meerderheid worden de burgemeester en een aantal schepenen gekozen.

Men mag college en raad niet verwarren: het college verenigt enkel de burgemeester en de schepenen, terwijl de raad alle gemeenteraadsleden verenigt (dus ook de leden van het college). In het algemeen komt de raad eenmaal per maand samen. Deze zitting is openbaar. Het college vergadert meermeels per maand achter gesloten deuren.

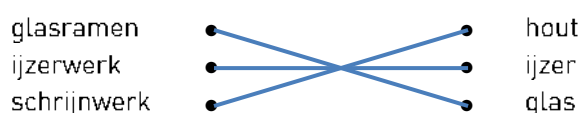
In het gemeentehuis weerspiegelt de schikking van de zalen een hiërarchie. De monumentale trap leidt naar de eerste verdieping waar zich de pronkzalen bevinden, zoals het kabinet van de burgemeester, de collegezaal en de raadzaal. Die laatste geeft rechtstreeks toegang tot het erebalkon.

C/ De versiering

1. Observeer het glasraam dat de trappenhal verlicht. Het raam herinnert aan alle vaklui die het gemeentehuis versierden.
  - **Vind** dit detail en vul de witte blokken in met de juiste informatie. Gebruik deze vertaling: *ferronnerie* = ijzerwerk; *menuiserie* = schrijnwerk (houtwerk); *vitraux* = glasramen.

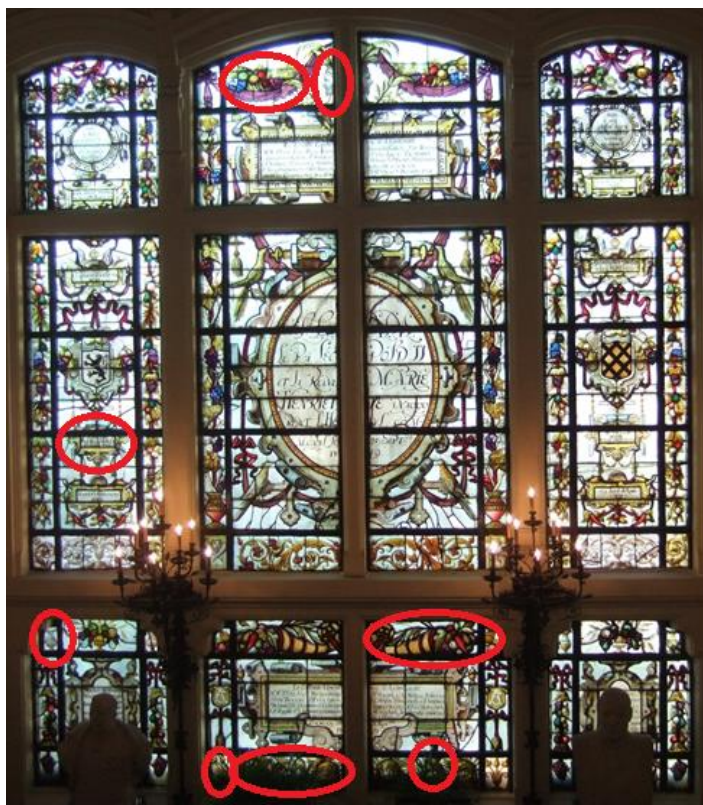
- Met welke materialen werkten de vaklui? **Verbind** elke techniek met zijn bijhorende materiaal.

2. Dit glasraam toont veel sierlijke details.

- **Duid** in de onderstaande tabel de elementen aan die je ook in het glasraam ziet.

Renaissance (omstreeks de 16 ^{de} eeuw)		
 ☒ masker	 ☒ cartouche	 ☒ hoorn van overvloed
 ☒ decoratieve krullen	 ☒ feniks	
 ☐ schelpen	 ☒ karaf	 ☐ chimera
 ☒ krullen met vruchtenslinger		 ☒ engeltje

- Hoe wordt de stijl van deze elementen genoemd en in welke eeuw horen ze thuis?

Stijl: ...renaissance... - Eeuw: ...16de eeuw...

- In welk jaar werd het gemeentehuis ook al weer ingehuldigd? Hier vind je het antwoord op een cartouche (= een kader met inscripties), onderaan in het glasraam.

in 1779 in 1879 in 1979

3. De verschillende glasdeeltjes worden samengehouden door loodstrips, dat zijn smalle stroken gemaakt van lood.

- Vind het hoofd van deze engel terug.
- Hoeveel stukjes glas werden er gebruikt om dit hoofd te realiseren? Omcirkel het juiste cijfer.
①   2   3
- Hoe werden de details in het gezicht aangebracht?
  - Ze werden gebeeldhouwd.
  - Ze werden geschilderd.

Bestuit

In de tweede helft van de 19de eeuw maakte men overvloedig gebruik van ambachtelijke technieken. Glasmeesters, mozaïek kunstenaars, beeldhouwers, hout- en ijzerbewerkers, werden druk bevestigd voor het versieren van private en publieke gebouwen. Hun namen worden in het glasraam van de trappenhal van het gemeentehuis gehuldigd.

De sierelementen van dit glasraam werden ontleend aan de Italiaanse renaissance. Ter herinnering: het raam dateert uit 1879. Daarom spreekt men van neo-rennaissance (letterlijk vanuit het Grieks: "nieuwe" renaissance).

Ook de techniek verwijst naar de renaissance, een periode waarin men details schilderde op stukken wit glas en waarin het loden raamwerk niet langer de omtrek van het onderwerp afgrensde. U vindt trouwens op dit glasraam heel wat stukken rechthoekig of vierkant glas. Het schilderwerk liet toe om de personages realistisch uit te beelden (reliëf, details). Laat uw leerlingen eens kijken naar de afwerking van de oogleden of het haar van de engel.

Dossier voor de leerkracht (voorzien van de antwoorden).

Het dossier voor de leerlingen volgt hierna.

Kleuren

- Vind en kleur op de hedendaagse kaart:
  - in het rood: het Raadsplein en de Sint-Pieter-en-Guidokerk
  - in het blauw: de waterwegen
  - in het oranje: de spoorweg
  - in het groen: de Bergensesteenweg en de Ninoofsesteenweg
- Vind en kleur (indien mogelijk) op de kaart van 1858:
  - in het rood: het Raadsplein en de Sint-Pieter-en-Guidokerk
  - in het blauw: de waterwegen
  - in het oranje: de spoorweg
  - in het groen: de Bergensesteenweg en de Ninoofsesteenweg
- Vind en kleur (indien mogelijk) op de kaart van 1880:
  - in het rood: het Raadsplein en de Sint-Pieter-en-Guidokerk
  - in het oranje: de spoorweg
  - in het groen: de Bergensesteenweg en de Ninoofsesteenweg
- Op alle kaarten:
  - Waar bevindt zich Brussel-Stad?
 in het noordoosten   in het zuidoosten   in het noordwesten   in het zuidwesten
  - Arceer het zichtbare deel van Brussel-Stad.

Vragen

---

1. Welke namen hebben jullie ook alweer gelezen op de gevel van het gemeentehuis? (p. 1 van de straatoefeningen):
...Anderlecht - Aa – Kuregem – Neerpede – Broeck – Bistebroeck – Veeweide...
Vind deze namen nu **terug** op de kaart van 1858 en **omcirkel** ze (opgelet: Neerpede staat er niet op).
Waarmee komen ze overeen?
  - met gehuchten (= een geheel van enkele plattelandsgebouwen)
  - met metrostations
  - met namen van beken
2. Vergelijk Brussel met Anderlecht op de kaart van 1858. Wat is juist?
  - Brussel is volledig verstedelijkt, terwijl Anderlecht nog platteland is.
  - Brussel is nog een dorp terwijl Anderlecht verstedelijkt is.
3. De wijk Kuregem bevindt zich ...
  - tussen het kanaal van Charleroi en de spoorweg.
  - tussen de ninoofsesteenweg en het kanaal van Charleroi.
  - ten noorden van de Ninoofsesteenweg.

4. Kijk op de kaart van 1858. Waar in Kuregem is de bebouwing geconcentreerd?
- Ter hoogte van de spoorweg.
  - Ter hoogte van de Bergensesteenweg.
  - Heel de wijk is bebouwd.
5. Welke soort industrie vind je in Kuregem (zie kaart van 1858)?
- textiel fabrieken
  - metaalfabrieken
  - voedingsbedrijven
6. Wat zijn de voordelen om een fabriek in Kuregem te installeren?
- Er zijn waterlopen.
  - Men bevindt zich dichtbij Brussel-Stad en zijn markten.
  - Er is veel plaats.
7. Kijk nu naar de kaart van 1880. Vergelijk de wijk rond het Raadsplein met de wijk rond de Sint-Pieter-en-Guidokerk. Wat is juist?
- De straten in Kuregem zijn recht, terwijl die rond de kerk onregelmatig zijn.
  - De straten in Kuregem zijn kronkelend, terwijl die rond de kerk regelmatig zijn.
8. Observeer Kuregem op de kaart van 1880. Is de buurt helemaal verstedelijkt? JA, NEE

Besluit

In de loop van de 19de eeuw werd Kuregem erg aantrekkelijk voor de industrie. Hierbij was de nabijheid van Brussel met zijn afzetmarkten en de aanwezigheid van de Zenne (waarvan het water onder meer werd gebruikt in de ververij) van groot belang. Bovendien was er nog ruimte op overschot om te bouwen en was het gebied verkeerstechnisch goed ontsloten door het kanaal, de spoorweg en de Bergensesteenweg.

Dit voormalige gehucht verstedelijkte in de loop van de tweede helft van de 19de eeuw. Er werden brede lanen aangelegd, afgezoomd met burgerhuizen (⇒ wandeling nr.1- halte 1a: het burgerhuis). Terwijl bleef het historische centrum van Anderlecht haperen in zijn dorpsprofiel van onregelmatige straten die geëikt waren op de kerk. Dit is de reden waarom men zich in 1875 voor de lokatie van het nieuwe gemeentehuis richtte op de toekomst. Met de keuze voor Kuregem keerde men (letterlijk!) het dorp de rug toe.

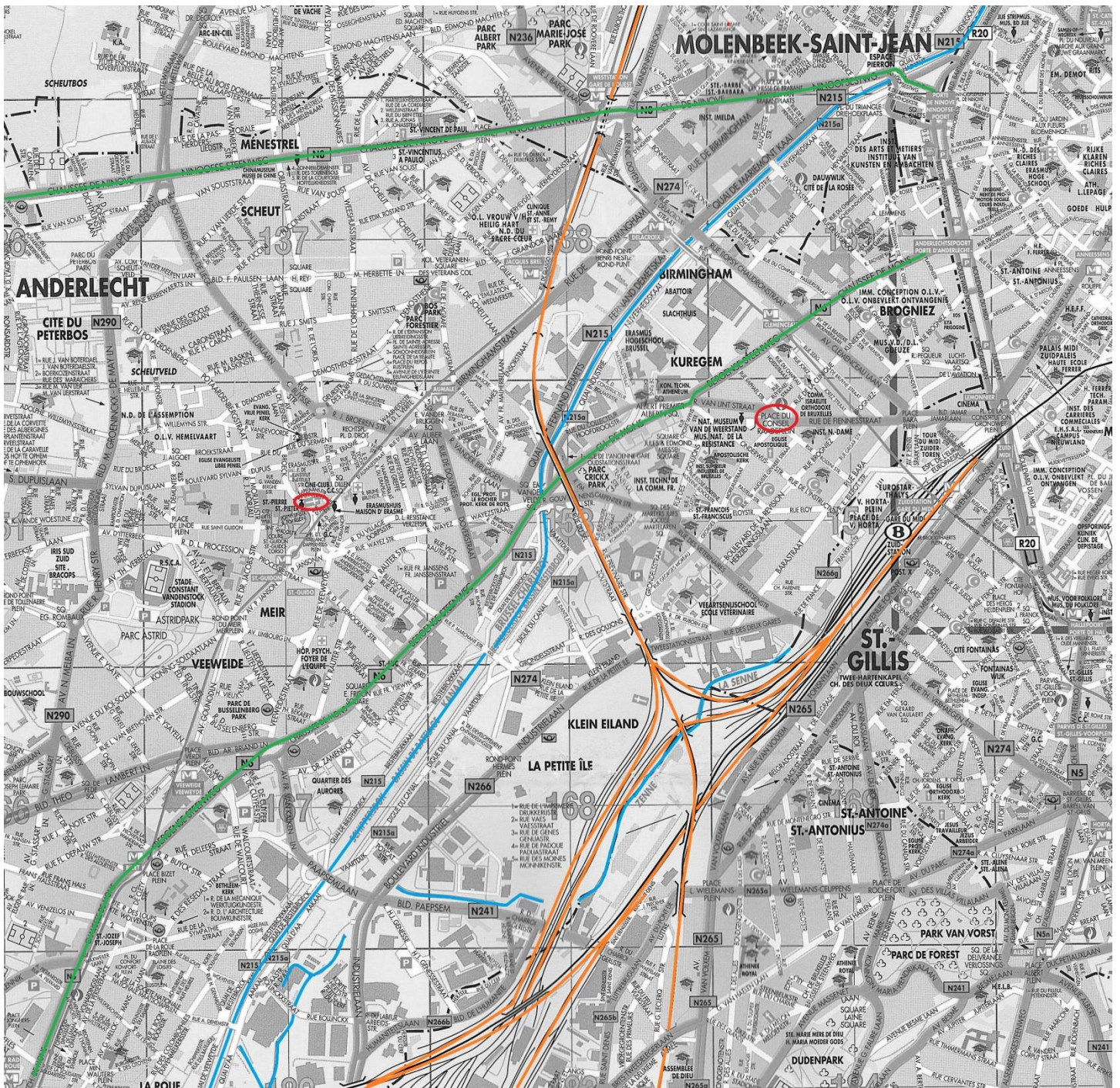
Een tiental jaar later werd een ander officieel gebouw – het Vrederecht – wél in het historische centrum van Anderlecht gebouwd. Dit was een gevolg van een petitie van de inwoners die jaloers waren op wat er gebeurde in Kuregem.

⇒ Meer informatie over dit onderwerp in de kadertekst van de wandelkaart, onder de titel "Over het land, op het water en via het spoor".

⇒ Wandeling 2, 'Terug naar Anderlecht': halte 9 en 10: Vrederecht

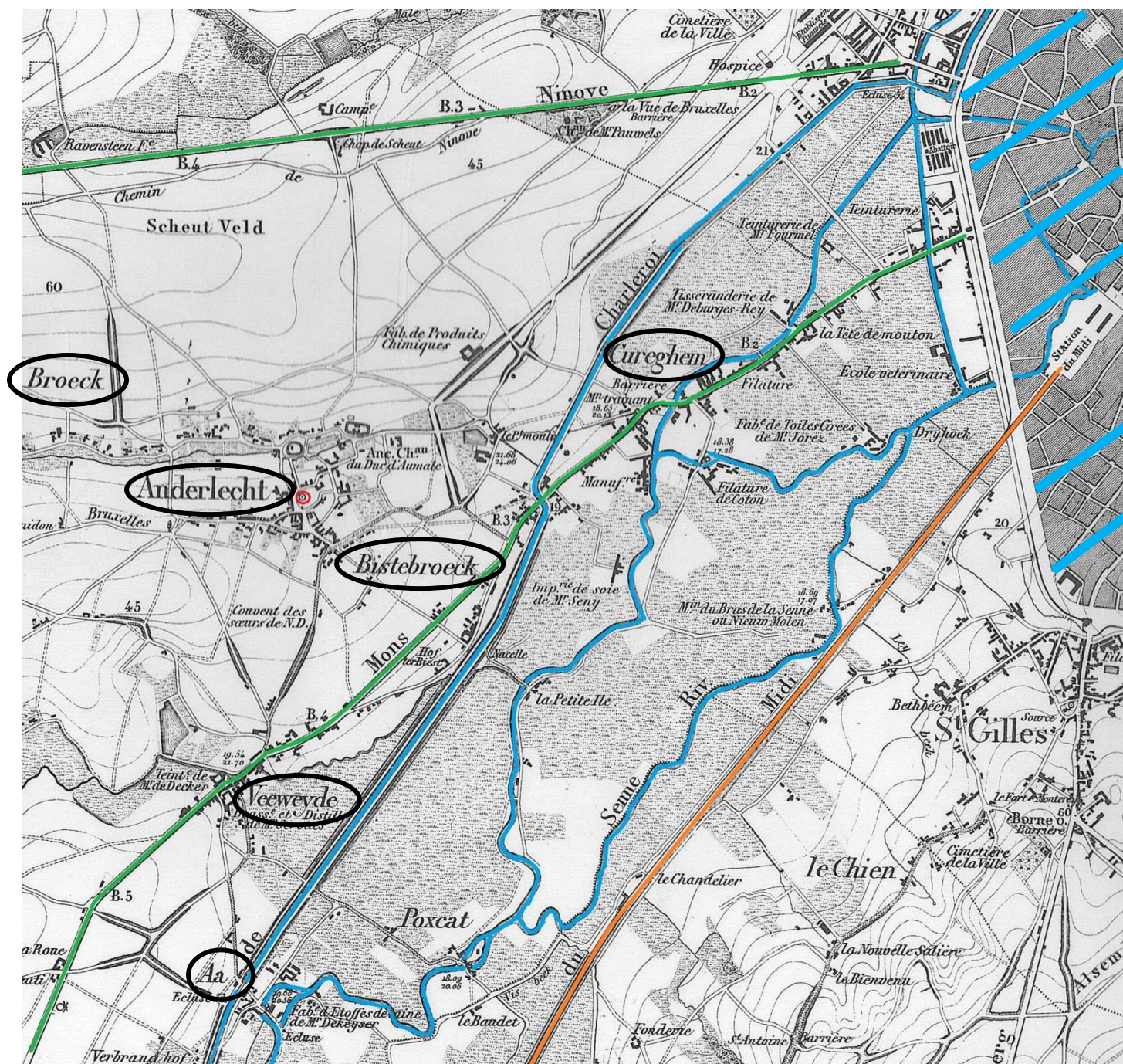
Actuele kaart

Anderlecht, gedetailleerd stadsplan, uit: *Brusset & Jumbo*, De Rouck Geocart, Waterloo, 2011

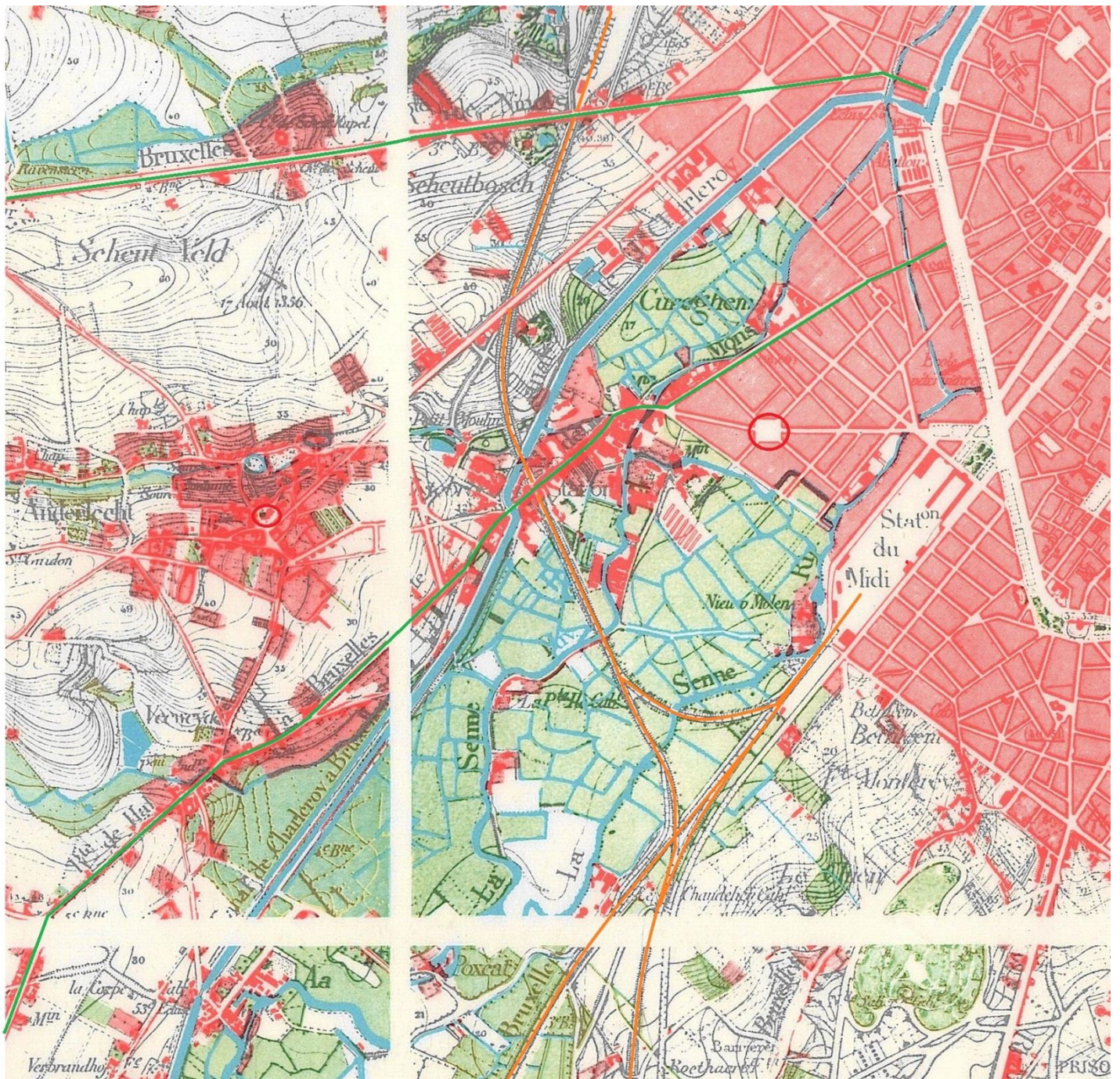
Kaart van 1858

Van der Maelen, Topografische en hypsometrische kaart van Brussel en omstreken (1858), uitgegeven door de Franse gemeenschap van de Brusselse Agglomeratie. IGM. Brussel. 1975.

Kaart van 1880

Brussel en omstreken (± 1880), uitgegeven door de Franse gemeenschap van de Brusselse Agglomeratie. IGM. Brussel. 1975

Kleuren

---

1. Vind en kleur op de hedendaagse kaart:
  - in het rood: het Raadsplein en de Sint-Pieter-en-Guidokerk
  - in het blauw: de waterwegen
  - in het oranje: de spoorweg
  - in het groen: de Bergensesteenweg en de Ninoofsesteenweg
2. Vind en kleur (indien mogelijk) op de kaart van 1858:
  - in het rood: het Raadsplein en de Sint-Pieter-en-Guidokerk
  - in het blauw: de waterwegen
  - in het oranje: de spoorweg
  - in het groen: de Bergensesteenweg en de Ninoofsesteenweg
3. Vind en kleur (indien mogelijk) op de kaart van 1880:
  - in het rood: het Raadsplein en de Sint-Pieter-en-Guidokerk
  - in het oranje: de spoorweg
  - in het groen: de Bergensesteenweg en de Ninoofsesteenweg
4. Op alle kaarten:
  - Waar bevindt zich Brussel-Stad?
 in het noordoosten   in het zuidoosten   in het noordwesten   in het zuidwesten
  - Arceer het zichtbare deel van Brussel-Stad.

Vragen

---

1. Welke namen hebben jullie ook alweer gelezen op de gevel van het gemeentehuis? (p. 1 van de straatoefeningen):

.....

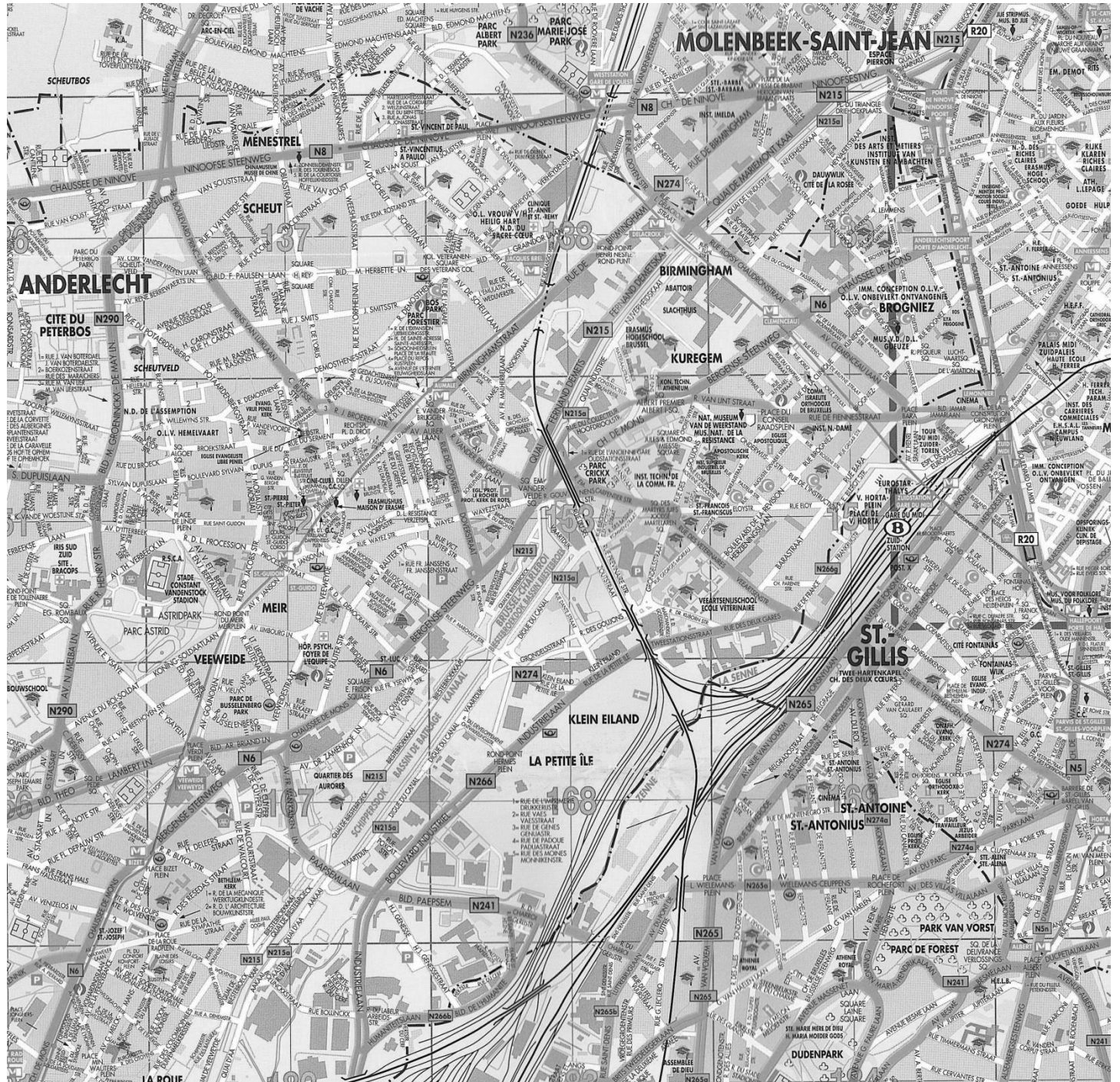
Vind deze namen nu **terug** op de kaart van 1858 en **omcirkel** ze (opgelet: Neerpede staat er niet op).

Waarmee komen ze overeen?

- met gehuchten (= een geheel van enkele plattelandsgebouwen)
  - met metrostations
  - met namen van beken
2. Vergelijk Brussel met Anderlecht op de kaart van 1858. Wat is juist?
- Brussel is volledig verstedelijkt, terwijl Anderlecht nog platteland is.
  - Brussel is nog een dorp terwijl Anderlecht verstedelijkt is.
3. De wijk Kuregem bevindt zich ...
- tussen het kanaal van Charleroi en de spoorweg.
  - tussen de ninoofsesteenweg en het kanaal van Charleroi.
  - ten noorden van de Ninoofsesteenweg.
4. Kijk op de kaart van 1858. Waar in Kuregem is de bebouwing geconcentreerd?
- Ter hoogte van de spoorweg.
  - Ter hoogte van de Bergensesteenweg.
  - Heel de wijk is bebouwd.
5. Welke soort industrie vind je in Kuregem (zie kaart van 1858)?
- textiel fabrieken
  - metaal fabrieken
  - voedingsbedrijven
6. Wat zijn de voordelen om een fabriek in Kuregem te installeren?
- Er zijn waterlopen.
  - Men bevindt zich dichtbij Brussel-Stad en zijn markten.
  - Er is veel plaats.
7. Kijk nu naar de kaart van 1880. Vergelijk de wijk rond het Raadsplein met de wijk rond de Sint-Pieter-en-Guidokerk. Wat is juist?
- De straten in Kuregem zijn recht, terwijl die rond de kerk onregelmatig zijn.
  - De straten in Kuregem zijn kronkelend, terwijl die rond de kerk regelmatig zijn.
8. Observeer Kuregem op de kaart van 1880. Is de buurt helemaal verstedelijkt? JA / NEE

Actuele kaart

Anderlecht, gedetailleerd stadsplan, uit: *Brussel & Jumbo*, De Rouck Geocart, Waterloo, 2011

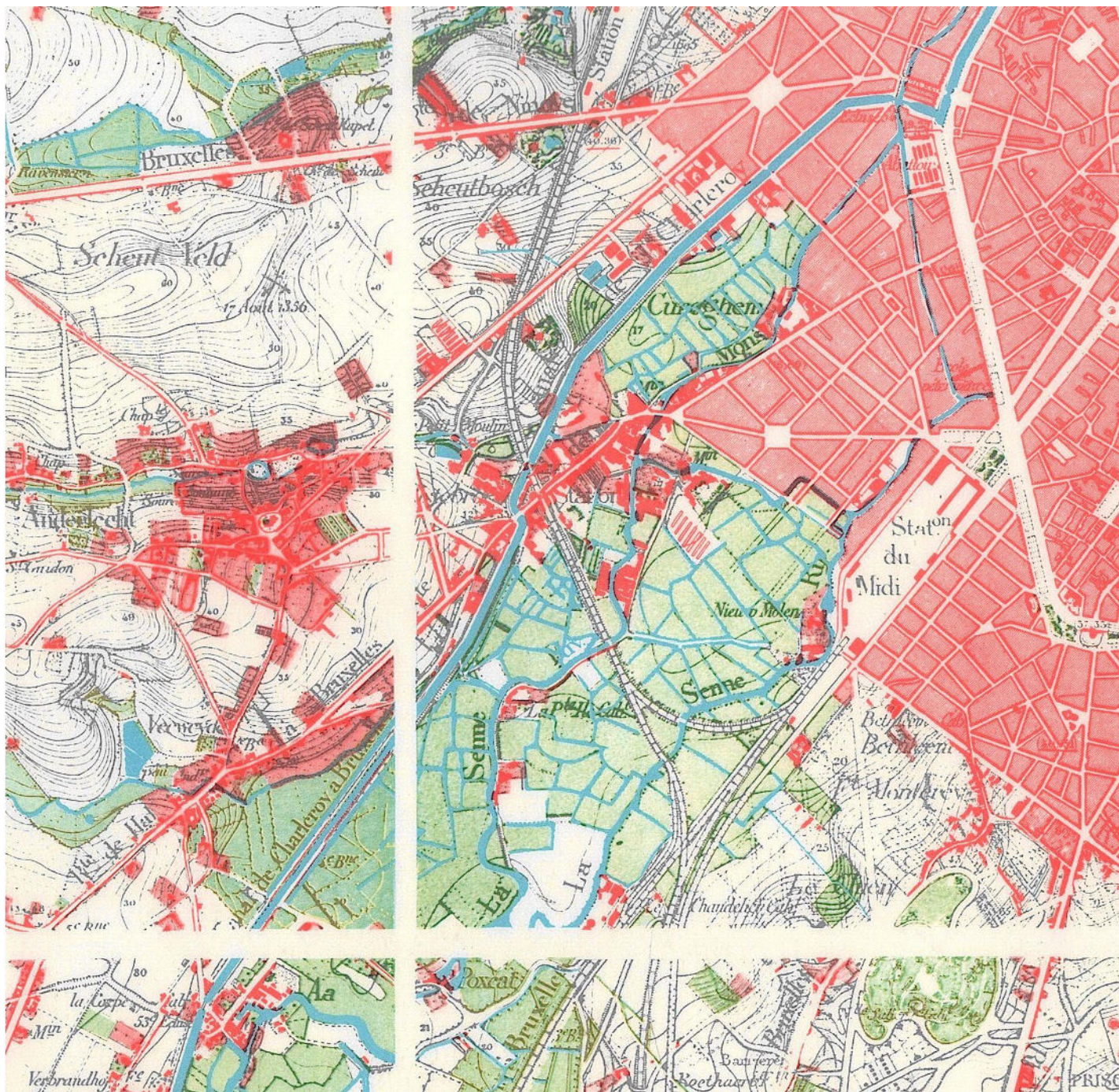
Kaart van 1858

Van der Maelen, Topografische en hysometrische kaart van Brussel en omstreken (1858), uitgegeven door de Franse gemeenschap van de Brusselse Agglomeratie. IGM. Brussel. 1975.

Kaart van 1880

Brussel en omstreken (± 1880), uitgegeven door de Franse gemeenschap van de Brusselse Agglomeratie. IGM. Brussel. 1975

Redactie en iconografische opzoekingen

Catherine Balau, Céline Debatty, Annabelle Nuyttens, Isabelle Ledoux, Karen Van den Bossche, Hans Vandecandelaere, Erfgoedklassen & Burgerschap, Paleis van Keizer Karel vzw.

Herlezing

Isabelle de Pange, Association pour l'Etude du Bâti (APEB asbl)

Begeleidingscomité

Anne-Sophie Walazyc, Directie Monumenten en Landschappen
Pascale Ingelaere, Kabinet van Minister-President Rudi Vervoort

Coördinatie

Elisabeth Gybels, Erfgoedklassen & Burgerschap, Paleis van Keizer Karel vzw.

Grafische vormgeving

Erfgoedklassen & Burgerschap

© Verantwoordelijke uitgever

Stéphane Demeter, Paleis van Keizer Karel vzw.

Bibliografie

- de Pange I., Ressler M., *Anderlecht à la Carte*, Région de Bruxelles-Capitale, Direction des Monuments et des Sites, Bruxelles, 2009.
- Debersaques D., *De verbeelding van grote dames*. In : Een trein van Troje, verhalen over een snelle trein en een slome stad, Brukselbinnenstebuiten, 1996.
- Schoonbroodt B., *Anderlecht*, Guides des communes de la région Bruxelloise, CFC-éditions, Bruxelles, 1998, pp. 26-27.

Datum

januari 2015

